

גיא פרל: על 2

מערות העור פרוצות

ריקי כהן: ערמה מלוכלכת בכל חדר, הוצאת ספרא 2013, 78 עמ'

"אם בקול שלך/ בקול היום האבוד הזה/ טבעים רסיסי קולה של אמא/ אם צעקת אותם מפרך/ ממיטרי השנים הנדפפות/ ממיטרי שרש עמק/ מבאר אינתחתית/ שטפסת מתוכה/ כל יום מחדש -/ שירי את זה".

שיר זה המקדים את השער הראשון ומשמש פרולוג לספר, מפגיש את הקורא עם השבר הראשוני שממנו עולים רבים מן השירים שלפניו, שבר בסיס האם. בשירים אלה בחרתי להתמקד כאן. עלייתה של כהן מבאר אינתחתית היא תהליך מתמשך ואינסופי, ובאמצעות כתיבתה היא מבקשת להפוך את רסיסי קול האם השבורה העולים ממעמקיה מצעקה לשירה. תנועה זו המופיעה בצלילות רבה בשיר הפותח, שזורה לאורך הספר כולו. כהן אינה מתמודדת רק עם זיכרונות אישיים קשים, אלא עם התעוררות אספקטים של ארכיטיפ האם - אם פנימית שאינה פרסונלית - אשר נטענו במשמעות שלילית והם פועלים כנפשה חייה. בין השאר, בא הדבר לידי ביטוי באיכותם הארכיטיפית של הדימויים המשמשים לתיאור האם או התחושות הכרוכות בה. לדוגמה - "המצולות נועלות לסתות/ אמהיות/ על קצה המשוט" (עמ' 34); בשיר "שנתים ומאה" העוסק בשחזור ניסיון בריחה בגיל שנתיים מאמה לסבתה - "אני מחשבת בדמיוני/ קילומטר וחצי של ברירות תיגונקית/ אספלט צורב/ ולפחות מאה זאבים רעים כולל אותך" (עמ' 27); או בשיר ללא שם בעמ' 21 - "כמרחק האמא-צל היא/ בגנת השעשועים/ מבטה המת/ מתינוקה היותך", וישנן רוגמאות רבות נוספות.

כהן עלתה מבאר האינתחתית ובנתה מבנה יציב: "כשאני לומדת עוד לפני כתיב א' להתחמם בעורי שלי/ ואחר כך/ ללמוד את פתלי הבית/ לסתור את ריחה הנצח/ בחמצה שפל בלה/ בריאות" (עמ' 25), מבנה המכונה בין השאר "הפלנטה של המשפחות השמחות" (עמ' 51, 52). אולם, היא צועדת על קליפה דקה אשר תחתיה, סמוך למודע, נשמעת "יללת האנטילופה הגדלה במרתף הפרוץ" (עמ' 68), תחתיה רוחשים חומרי השבר הראשוני - "מחר יום חדש/ להגיש חשבונות/ על ציות לשפיות/ הכל יתרגל בהלכה/ איש לא יעלה על הרעז/ שזו שלפניו/ מהלומה" (עמ' 41).

כאשר חיים על פני קליפה רקה, עצירת שטף החיים הכרוכה בעליית חומרי הלא מודע אל המודע נחווית כמסוכנת. דוגמה לכך ניתן למצוא בשיר 'כשערי עולמות השינה' (עמ' 46) שאביא בשלמותו. בשיר מתוארת באופן מעודד השתאות החלשות המודעות, המובילה באופן בלתי נמנע לעלייתם של החומרים הארכיטיפיים:

"בשערי עולמות השנה/ איברים מתדפקים בין עדינות ליאוש/ הנה נפתח המסע/ מורד הוכרז/ הדי הגיון/ נטישות צפות כמרחות/ מערות העור פרוצות/ באדמה מבועבת שאגה/ ויחה, פרגיל, אינני וזכרת.

גם בשיר 'עצירה' (עמ' 53) המתאר את כניסתו של יום הכיפורים מתואר תהליך דומה: "גם הילדים/ שחזרו ממשחקם/ הבינו/ שמישהו עצר את התנועה, שלף את הסוללה הגדולה, רזקן את המגרה/ איזה שקט נדא// אז/ התנקשה בי יריעה".

לעומת שתי דוגמאות אלו, מרחק להתבונן בשיר 'שתן' (עמ' 17) שאף בו מתוארת עצירה, אך היא שונה באיכותה. כהן מתארת אשה טובלת לבריכה באמבטיה "אחרי שהתינוק נשלף על ידי אביו, נחלץ מהאינטימיות המימית,

ומתיר לאמא בלעדיה כמעט מחלטת על כל איבר בגופה". היא משתינה באמבטיה, נתקפת בתחילה בהלם, "אבל אז היא נכנעת, צפה במי השתן רפויה תפסדת [...] זהו רגע עלאי של אשה באמבטיה, עם השתן. היא מצליחה לנתק את האזנים מהגוף, לא לשמע את המתרחש מחוץ לחדר, לא להיות שיכת למישהו שרוצה".

השיר מתאר נסיגה, ולו לרגע, למצב עוברי, היא צפה במי האמבט המעורבים כשתן, כמו ברוס. מצב זה מאפשר שחרור כפול - הן מנטל האמהות והן ממכאובי השבר בכסיס האם. השחרור מנטל האמהות קל להבנה - באותם רגעים היא העובר, לא אמו של התינוק. הבנת השחרור הנוסף מודרכת יותר - שלא כמו בעצירות אחרות המתוארות בספר, הפעם לא עולים מן הלא מודע החומרים הארכיטיפיים הכרוכים באם. ייתכן כי הסיבה לכך נעוצה אף היא באיכותה העוברית של החוויה - כל עוד לא מתייצב התינוק אל מול אמו כאובייקט וכו ברגע מתחיל את מסע פרידתו מעליה, אין הוא נחשף כלל להיבטיה השלייליים, הפרסונליים או הארכיטיפיים, המאיימים ומבקשים לבלועו חזרה לתוכה. חוויית האמבטיה המתוארת ברוכה ברגסיה כה עמוקה ומבוכת, עד כי מתאפשר שחרור אף מן הפחדים המתעוררים בעצירות אחרות ברצף החיים.

עמדתה של כהן כלפי אמה אינה רק הצורך להישמר ולהתרחק - היא מתארת את עצמה כ"אמה של רגשות אמביוולנטיים/ ושפת האם שלי היא הפרעה" (עמ' 55) - לצד ההתרחקות יש געגועים - "... כי שטופת געגוע אני/ אל האחרת/ אל ההולמת בי דרך הקירות הדקיקים/ עולה ממרתף אכסנית התמיד שלי/ את קולות תביעתה/ אין להסות/ הפרעה זו/ מהומת הפתאם/ השיר" (עמ' 67), וחרטה - "בשעון יש מחוג חרטה/ מחוג פציעה" (עמ' 40). מעניין לראות כי רגשות אמביוולנטיים דומים יש לכהן גם כלפי עצמה כאם, והיא נוגעת באומץ באפשרות שהאם השבורה שהיא נשאת בתוכה באה לידי ביטוי גם באמהותה: "הסימנים שאני מוצאת בך/ קודחים אותך/ הרי זו הנשורת שלי/ והיא מאכלת" (גנטיקה, עמ' 14). כהן מתייחסת אל ילדיה תוך שימוש בדימויים הנרשאים אותה איכות ארכיטיפית המאיינת אותה ואת תחושותיה מול אמה: "הילדים גדלו ונולד להם/ אוקינוס עצב עצמאי" (עמ' 70); "השמה ילדי/ ממדרגות היציאה מהברכה הגועשת, הן נמסות תחת רגליך" (עמ' 14); או בשיר בעמ' 15, המתאר את היפרדותו המתמדת של בנה מעליה - "כשמערבלות הטורקית/ מסחררות את בני/ הן מבקשות אותו/ כשהקצף כותב על גופו/ את אימהות/ את נפרדותו ככה אני שוקעת".

בשיר 'דיור מוגן' (עמ' 29) מתוארת פרידתה של כהן מאמה. בשורותיו האחרונות של השיר מכמיר הלב מופיעים שברי האם מן השיר הראשון, וגם בו מתוארת אינסופיותו של תהליך הפרידה עבור מי שחיה על קליפה דקה שתחתיה רחש השבר.

"ראמא מתבוננת שוב/ לתינוקת ההיא שהכרת/ בכייה לא יציה/ לכבות את האור/ לילה טוב במיהות/ לילה טוב נמרה גמורה/ על השברים המזהירים שלך/ אני צועדת בכל יום מחדש".

נושמת מתחת למים

מיטל נדלר: ניסויים בחשמל, הוצאת ידיעות ספרים 2014, 59 עמ'

הספר ניסויים בחשמל נפתח בשיר המתאר יציאה למסע ושמו X 'ימים אחר' מגפת אמנויה: אל מול מיקומו בפתח הספר, עוד לפני השער הראשון, עלה ברעתי כי בין השאר נדלר מבקשת לתאר באמצעותו את מסעה כיצרות. זהו שיר מרתק שאינו חדל להפתיע - נקודת המוצא, המופיעה בכותרת, היא של שכחה, וככל זאת אין זה מסע של היזכרות כפשוטה או חיפוש אחר אמת שניתן לידיעה. זהו מסע אל הבלתי ידוע, מפורק, מתעתע ומשתנה תדיר - "יצאנו כשגבנו מפנה אל כל מה שעד לרגע האמנו בו/ בחוץ הסתובבו שמתעות שמלים מסימות החלו להעלם/ מן המלח, אך איש לא זכר באילו מלים מדבר [...] מאמינים שרק כך נוכל לתמוך זה בזה/ קפאנו בתנוחת הספק" (עמ' 9). קריאת הספר הנהוד בשלמותו אישרה את תחושותי המוקדמות - נדלר חזרה שוב ושוב אל הבלתי ידוע, מפורק, מתעתע ומשתנה תדיר. דומה כי